

۹۹ اصل بر این است که مجازات تنها بر شخص مجرم تحمیل شود و کیفر حبسی در ظاهر بر خود زندانی تحمیل می‌شود، اما باید گفت که زندانی شدن مجرم، بی‌شک به شکل غیرمستقیم آثار زیان‌بار مالی، معنوی، فکری و روحی را بر خانواده زندانی به بار می‌آورد. در نتیجه به اصل شخصی بودن مجازات خدشه وارد می‌شود و مجازات را از حالت شخصی بودن خارج می‌کند. ۶۶

در کارکردهای نظارتی و تربیتی و عوامل مؤثر بر جامعه‌پذیری فرزندان اثرات منفی بر جای می‌گذارد و فرزندان توانایی انطباق و سازگاری بهینه با جامعه را نخواهد داشت. می‌توان بروز رفتارهای نابهنجار اجتماعی را در فرزندان خانواده‌هایی که دارای سوابق حبس هستند، شاهد بود. یکی از مهم‌ترین فرایندهایی که باید در خانواده حاصل گردد بحث الگو در خانواده‌هاست، عدم‌کفایت پدر یا فقدان او بر حسب الگوهای دیگری از مردان در خانواده باشد یا نباشد نتایج و اثرات متفاوتی خواهد داشت. در نهایت فرزندان در خانواده و از طریق تجربه مستقیم با عناصر اصلی نظام فرامی‌گیرند که پدر مظهر اقتدار است و مادر مظهر محبت و عطوفت و از این طریق می‌آموزند که در بزرگسالی نقش مناسب خود را ایفا کنند. از سوی دیگر، فرد مجرم پس از ورود به زندان به لحاظ یادگیری اجتماعی و فرایند تقلید، رفتارهای حاضر حاکم در زندان را به‌عنوان خرده‌فرهنگ می‌آموزد و با توجه اینکه فرزندان رفتارهای خود را از والدین می‌آموزند، لذا فرایند انتقال رفتارهای انحرافی به لحاظ حضور پدر در زندان مشهود می‌شود.

هزینه‌های اقتصادی زندان

اجرای کیفر حبس دارای اثرات زیان‌بار اقتصادی است و زندانی کردن دو اثر اقتصادی ذیل را به دنبال دارد.

۱. اثر مستقیم

ضرورت ساخت زندان‌های جدید با توجه به تراکم جمعیت، هزینه نگهداری زندان‌های قدیمی از قبیل تعمیر، خوراک و پوشاک زندانیان،

هزینه‌های درمان و بهداشت مجرمان، زندانبانان و خود محیط زندان، هزینه‌های دستمزد مأمورین زندان، مددکاران اجتماعی و ... هزینه‌هایی را بر دولت تحمیل می‌کند. برای مثال، هزینه سرانه واقعی نگهداری هر زندانی روزانه حدود ۱۰۰ هزار ریال در سال ۱۳۷۸ بوده، (به نقل از روزنامه ایران منعکس شده از معاون سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی) این رقم در سال ۱۳۸۲ به ۴۰۰ هزار ریال رسیده است که سالانه مبلغ هنگفتی را بر جامعه تحمیل می‌کند.

۲. اثر غیرمستقیم

اگر هدف از زندان، برگشت دادن یک فرد اصلاح‌شده به دامن اجتماع است، باید حتی اگر شده با بازنگری در قوانین موجود این معضل را حل کرد و شاهد به‌کارگیری راه‌حل‌های مفید و مناسب در مقابل محکوم و مجرم بود و از طرفی بعد از تحمل آن مجازات تعیین‌شده شاهد بهره‌برداری از نیرویی باشیم که به‌نوعی برای او هزینه شده است؛ یعنی اولاً، در تصویب قوانین مناسب به‌خصوص لایحه مجازات‌های اجتماعی جایگزین زندان تلاش کنیم و ثانیاً، شرایط مناسب در اجتماع را فراهم آوریم که پذیرای این افراد باشند؛ چراکه اگر جرمی مرتکب شده‌اند، تاوان آن را نیز پس داده‌اند و حال آماده بازسازی زندگی خود یا به‌نوعی ادامه یک زندگی سالم هستند.

تراکم جمعیت زندان و کمبود فضای مناسب

آمارهای زندان نشان می‌دهد که هر ساله تعداد زندانیانی که روانه زندان می‌شوند افزایش می‌یابد؛ ولی مکان و فضای نگهداری آنان گسترش نیافته است، در نتیجه در یک فضای کم با انبوه عظیمی از زندانیان مواجه می‌شویم. برای مثال، با توجه به آمارهای ارائه‌شده به‌طور متوسط هر ثانیه ۵۹ نفر وارد زندان می‌شود. سرانه قابل قبول فضای نگهداری و محل اسکان هر زندانی در کشورها ۱۷٫۵ مترمربع است درحالی‌که سرانه موجود در ایران به‌رغم تلاش‌های زیاد فعلاً ۴٫۵ مترمربع است. کمبود فضای سرانه امروزه یکی از آسیب‌های جدی اصلاح و تربیت در زندان‌هاست؛ بنابراین به نظر می‌رسد علت تورم جمعیت کیفری موارد ذیل باشد:

الف- حبس محور بودن قوانین جزایی: به عبارت دیگر، در قوانین جزایی کشور ما برای اکثر اعمال مجرمانه مجازات حبس تعیین شده است. برای مثال، کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ و قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی مصوب ۱۳۷۷ را می‌توان ذکر کرد.

ب- استفاده گسترده قضات از مجازات حبس: این مجازات خودش می‌تواند عاملی برای تورم جمعیت کیفری زندان باشد. علت استفاده گسترده قضات از کیفر حبس از یک‌سو، به وضع قوانین موجود برمی‌گردد که پیشتر راجع به آن توضیح دادیم و از سوی دیگر، به آموزش صحیح قضات در جهت استفاده از داده‌های علمی برمی‌گردد.

مشکلات بهداشتی موجود در زندان

از جمله ایرادهایی که بر کیفر حبس وارد است وضع نامطلوب بهداشت در محیط زندان و بین زندانیان است. شیوع بیماری‌های مسری مثل بیماری‌های عفونی، پوستی، ایدز، سل، هیپاتیت و ... در زندان بسیار چشمگیر است. این‌گونه بیماری‌ها از طریق استفاده مشترک از سرنگ‌های تزریقی و مقاربت‌های جنسی به وجود می‌آید. از سویی علت وضع نامطلوب بهداشت در زندان را می‌توان به تراکم جمعیت در زندان و کمبود فضای آن داشت، زیرا هر چه تراکم بالا باشد خطر ابتلا به این‌گونه بیماری‌ها افزایش پیدا می‌کند و علت دیگر ناشی از چرخه ورود و خروج زندانیان به داخل و خارج از محیط زندان است.

اثر روانی نامطلوبی زندان بر زندانی

زندان با توجه به وضعیتی که در آن حاکم است موجب بروز اختلالات روانی و عصبی در زندانیان می‌شود؛ به‌ویژه زندانیانی که احساس بی‌عدالتی نسبت به خود داشته باشند که به‌آسانی درمان‌پذیر نیست. در خصوص اثر روانی نامطلوب زندان بر زندانی در مصاحبه‌هایی که با زندانیان صورت گرفته‌اند آن‌ها احساس خود را هنگام ورود به زندان این‌گونه تشریح کرده‌اند: احساس دل‌تنگی به همراه نوعی احساس تلخ، سرکوفتگی و اضطراب. تأثیر زندان بر زندانی به‌خصوص بر روان او ناشی از عامل گوناگونی مثل فقدان